

Prof. Joseph E. Stiglitz

Ekonomide Nobel ödülü bulunan Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde Profesör ve Roosevelt Enstitüsü'nde Baş Ekonomisttir. En son çıkan kitabı: Küreselleşme Yine Büyük Hayal Kırıklığı: Trump Döneminde Küreselleşme Karşıtlığı

Arjantin'in parlak genç umudu

Guzmán ile birlikte Arjantin'in yeni başkanı Fernández, geçmişin aşırılıklarından kaçınan ılımlı bir program oluşturuyor gibi görünüyor. Macri'nin gündeminin aksine Fernández'in programı büyük kumarlara ve hayallere dayanmıyor. Program devraldığı durumun sert gerçekliklerini temel alıyor.

Ekonomi Bakanı olarak kabinesine çok iyi bir ekonomi uzmanını atamasına bakılırsa, Arjantin'in yeni başkanı Alberto Fernández ülkesinin ekonomik problemleri ile yüzleşme konusunda iyi bir başlangıç yapıyor. Son yıllarda sık sık birlikte çalıştığım Martin Guzmán'ın ülke borçları ve bunların neden olabileceği problemler konusunda dünyanın en önde gelen uzmanlar arasında olması, onu doğru zamanda doğru yerde doğru insan yapıyor.

Peter Howitt'in (Philippe Aghion ile birlikte modern büyüme kuramında çığır açıcı çalışmaların eş yazarı) danışmanlığında Brown Üniversitesi'nde doktorasını tamamladıktan sonra Guzmán, Columbia Üniversitesi'nde çok istenen bir pozisyon elde etti ve burada sağlam bir akademik kariyer inşa ederek ulusal ve global seviyede çok önemli politik tartışma konularında etkili bir uzman haline geldi. Porto Riko'nun borç krizi konusunda ABD Kongresi önünde ifade verdi ve ülke borçları krizlerinin çözülmesi için daha iyi uluslararası bir sisteme duyulan ihtiyaç hakkında Birleşmiş Milletler'de konuşma yaptı. Son yıllarda zamanını New York ve Buenos Aires Üniversitesi'nde makro ekonomi profesörü olduğu Arjantin arasında bölmüştü.

Kumar olduğunu düşünmüştüm

Eski Başkan Mauricio Macri başa geçtiğinde, Macri'nin ekonomi ekibi birçok problem devralmalarına rağmen düşük borç seviyesi gibi önemli bir avantaj ile başladıklarını açıkça kabul etmişti.

Bazı politikalar üzerinde kumar oynadılar, örneğin ihracat vergileri üzerinde zamansız ve gereksiz kesintiler yapmak; insafsızca yüksek getirileri olan ve akbaba fonlar olarak adlandırılan fonlara yönelik eski, temerrüde uğramış borçları ödemek ve yeni, yüksek faizli, uzun vadeli dolar cinsinden borç almak gibi; bunların hepsi piyasa dostu sinyallerin büyümeyi teşvik eden yabancı yatırımcı akımına yol açacağı umuduyla yapıldı.

Fernández, Macri'nin karşılaştığından çok daha kötü bir ekonomik durum devralıyor. Daha yüksek enflasyon, daha yüksek işsizlik oranları ve şimdi de Arjantin'in karşılayabileceğinden fazla bir borç. Başarısız bir politika konusunda ısrar etmek işe yaramayacak.

O zaman bile bunların gözü kara bir kumar olduğunu düşünmüştüm.

Sonra olanları ise herkes biliyor. Bunlar işe yaramadı ve işler kötüden daha da kötüye gittiğinde Macri'nin hataları da şiddetini artırdı. Uluslararası Para Fonu ile 57 milyar dolarlık bir programın dahil olduğu daha fazla borçlanma... Kemer sıkma politikaları... Sonucunda borç yükünü büyütecek şekilde enflasyonu önlemek için yanlış yönlendirilmiş sterilizasyon girişimleri. Kısa bir süre sonra olası tüm durumların en kötüsü ile karşı karşıya kalındı: Daha fazla enflasyon (O yılda neredeyse yüzde 60'a varan), şimdiden çift haneli rakamlara gelen ve yükselen daha yüksek işsizlik oranları ve Macri'nin yönetiminin başlangıcında ekonomik politikasının temel taşı olarak gösterdiği kaldırılan döviz kontrollerinin tekrar uygulanması.

Sonuç olarak Fernández, Macri'nin karşılaştığından çok daha kötü bir ekonomik durum devralıyor: Daha yüksek enflasyon, daha yüksek işsizlik oranları ve şimdi de Arjantin'in karşılayabileceğinden fazla bir borç. Başarısız bir politika konusunda ısrar etmek işe yaramayacaktır; ondan önceki gerici dönem de... Bu nedenle Fernández'in bilgili, parlak ve genç enerjisini yaşının çok ötesinde bir olgunluk ve akıl ile birleştiren bir ekonomi uzmanını atamış olması çok önemlidir.

Sihirli bir değnek yok

Macri'nin Fernández'e bıraktığı karmaşa dikkate alındığında, bunları çözecek sihirli bir değnek yok. Ne yapılmaması gerektiğini söylemek daha kolay. Fernández'in söylediği gibi, daha fazla borç alarak aşırı borç problemi çözülmez. Ya da resesyon ve işsizlik problemi, her resesyonda daha fazla ekonomik daralmaya yol açan, daha fazla kemer sıkma politikaları ile çözülemez. Hükümet ne tür politikalar yürürlüğe koyarsa koysun yakın gelecekte önemli miktarda özel sektör akışı olmayacağı bir gerçektir.

Ancak Arjantin sınırlı kaynaklarını idareli kullanmalı, bunları ekonomiyi tekrar ateşlemeye ayırmalıdır. Uluslararası kalkınma bankalarının büyümeyi ve yoksulluğun azaltılmasını teşvik eden yatırım projeleri için konjonktür karşısı borç vereceğini umut etmek istiyorum (Macri

yönetimi altında yoksulluk bir kere daha çok fazla artarak nüfusun yüzde 35'inden fazlasını etkilemektedir). Çok büyük bir potansiyel var. Örneğin son büyük devalüasyon sonrasında turizmde büyük bir artış yaşandı. Arjantin'de çok iyi üniversiteler ve çok sayıda iyi eğitilmiş, girişimci insanlar var.

Ancak tahvil sahipleri Arjantin'in insanlarını veya ülkenin uzun vadedeki potansiyelini düşünmeyecektir. Birçoğu sadece Arjantin'i daha fazla kemer sıkacak şekilde sıkıştırmadan elde edeceği kısa vadeli kazanımları düşünecektir. Macri'yi yanlış düşünülüş politikaları konusunda teşvik etmelerine ve ona Arjantin'i şu andaki borç krizine iten parayı vermiş olmalarına rağmen bir kere daha olanaklarının ötesinde yaşayan savurgan bir ülke hakkında bir hikayeyi ortaya sürecekler.

İlimli bir program oluşturuyorlar

Büyük olasılıkla, bir risk olduğunu biliyorlardı. Bu nedenle bu kadar yüksek faiz oranları talep edip aldılar. Bazıları daha düşünceli olabilir ve Arjantin'in borç ödeme kapasitesinin yerine konmasının ekonominin toparlanmasına bağlı olduğunu anlayabilir.

Son aylarda, bölgedeki başka birçok ülke siyasi istikrarsızlık ve ekonomik dalgalanmayla karşı karşıya kaldı. Arjantin'in bu ülkelerin arasına eklenmesi kimsenin çıkarına değildir. İktidarın düzgün ve kurallara uygun şekilde el değiştirmesini ve demokrasiyi korumak ve savunmak konusunda tüm tarafların kararlılığını kutlamamız gerekir. Tüm etkili ekonomik programların yalnızca ortak fedakârlık değil ayrıca programın meyveleri alındığında refahın da ortak olmasını gerektiren ortak vizyonu da kutlamalıyız.

Guzmán ile birlikte Fernández, geçmişin aşırılıklarından kaçınan ilimli bir program oluşturuyor gibi görünmektedir. Macri'nin gündeminin aksine Fernández programı büyük kumarlara ve hayallere dayanmıyor. Program, devraldığı durumun sert gerçekliklerini temel alıyor. Bu, Arjantin'in büyümeyi kademeli olarak geri yerine koymaya yönelik en iyi fırsattır. Tabii ki uluslararası camia ne kadar fazla yardım sağlarsa, toparlanma da o kadar hızlı ve sağlam olacaktır.

Prof. Jeffrey D. Sachs

Jeffrey D. Sachs Columbia Üniversitesi'nde Sürdürülebilir Kalkınma, Sağlık Politikaları ve Yönetimi Profesörü ve Yeryüzü Enstitüsü Direktörüdür. Ayrıca Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağ'ının da direktörüdür.

Amerika'nın tehlikeli İran saplantısı

Amerikan halkının çoğunun ve Amerikan politikasındaki elitlerin çoğunun anlayamadığı şey ABD'nin İran'dan çok daha fazla suç işlemiş olmasıdır. ABD isteyerek ve umursamazca sadece kendi yanlış yönlendirilmiş eylemlerinin bir sonucu olarak bir düşman yaratmıştır.

ABD Başkanı Donald Trump'ın Irak'ta resmi bir görevdeyken İranlı General Kasım Süleymani'yi suikast ile öldürme emri Trump'ın aşırı milliyetçi Cumhuriyetçi Partisi'nde yaygın şekilde alkış aldı. Yabancı resmi görevlilerin, din adamlarının ve gazetecilerin devlet onaylı olarak öldürülmesi bugünlerde çok sıradan bir olay. Gene de Amerika'nın İran'a yönelik kana susamış duygularında özel bir şey var. Bu, ABD ve İran'ı bugün savaşın eşliğine getiren 40 yıllık bir saplantı.

ABD'nin İran konusundaki takıntısı, İranlı öğrencilerin Tahran'daki Amerikan Elçiliği'ni ele geçirip bir yıldan uzun bir süre 52 Amerikalı'yı rehin aldığı 1979 yılındaki İslam Devrimi'ne kadar geri uzanıyor. Bu travmatik deneyim Amerikalı politikacıların Amerikan politikalarının gereken ayarını yapmalarını psikolojik olarak imkânsız hale getirdi. Örneğin bu, İran'ın Süleymani'nin öldürülmesine misilleme ile karşılık vermesi halinde, her biri 1979'daki rehinelere her birine karşılık gelecek şekilde Trump'ın kültürel varlıklar da dahil İran'daki 52 hedefi vurmak gibi bir savaş suçu ile tehdit etmesinin nedenidir.

Travma sonrası stres bozukluğu

Trump yabancı bir ülkede bir lideri öldürme ve o ülkenin buna karşılık vermesi halinde savaş suçu işleme hakkı olduğunu iddia ediyor. Ancak bu suç, ABD'de geniş şekilde alkış alıyor. Bu durum, en azından sağda Amerikan politika sisteminin bir tür travma sonrası stres bozukluğu yaşadığını göstermektedir.

Bu, 11 Eylül 2001 terörist saldırıları sonrasında ABD'nin tüm Orta Doğu'da pervasız şekilde savaşlar başlatmasına benzerdir.

Trump'ın psikolojik olarak dengesiz olması da bu galeyana katkıda bulunmaktadır. New York Beşinci Caddede yürüyen birini vursa bile "hiç oy kaybetmeyeceğini" övünerek söylediğini hatırlayın. Süleymani'nin öldürülmesi emri ile birlikte, Donald Trump'ın bu teklifi test etmeye kararlı olduğu görülüyor.

Amerikan halkının çoğunun ve Amerikan politikasındaki elitlerin çoğunun anlayamadığı şey ise ABD'nin İran'dan çok daha fazla suç işlemiş olmasıdır. ABD isteyerek ve umursamazca sadece kendi yanlış yönlendirilmiş eylemlerinin bir sonucu olarak bir düşman yaratmıştır.

2015 Nükleer Anlaşması üzerine eklemeler yaparak ve birçok ortak çıkarlara dayanarak yeni bir ilişki gene de mümkündür. Ancak İran'ın misillemesinin an meselesi olması nedeniyle, Avrupa Birliği'nin pervasız Trump hükümetinin savaşa bitebilecek gerginliği artırma politikasına uymaması şimdi özellikle acil hale gelmiştir.

1950'lerin başından bu yana olan önemli olayları düşünün. İlk önce ABD ve İngiltere 1953 yılında demokratik seçimle iktidara gelen ve Britanya İmparatorluğu tarafından el konulan İran'ın petrolünün kontrolünü tekrar ele geçirmek üzere harekete geçen Muhammed Musaddık'ın başında bulunduğu İran hükümetini devirdi.

Daha sonra ABD devirdiği demokrasinin yerine, 1953'den 1978'e kadar çeyrek yüzyıllık bir dönemde zalim istihbarat ve gizli polis teşkilatı SAVAK tarafından desteklenecek olan Muhammed Rıza Şah Pehlevi'nin otoriter rejimini getirdi. İranlı öğrenciler, görevinden alınan Şah tıbbi tedavi için ABD'ye kabul edildikten sonra Tahran'daki Amerikan elçiliğini bastı.

Takip eden yıl ABD Saddam Hüseyin'in Irak'ını İran'ı işgal etmek üzere silahlandırıp teşvik ederek yaklaşık 500 bin İranlı'nın ölümüne sebep olan ve neredeyse on yıl süren bir savaşı tetikledi. 2014 itibarıyla yaklaşık 75 bin İranlı Saddam Hüseyin'in kullandığı kimyasal silahların yol açtığı yaralanmalar nedeniyle hala tedavi altındadır.

İran halkına yaptırımlar uygulandı

ABD ayrıca sivil hedefleri de vurdu.1988 yılında ABD ordusu, İran Havayollarının ABD'nin uygun önlemler almış olması halinde kolaylıkla tanıyabileceği Airbus A 300 modeli 655 uçuş numaralı uçağını vurarak uçaktaki 290 yolcunun hepsini öldürdü. Ve 1995 yılında İran halkı hiçbir zaman kaldırılmayan aksine zaman içinde sıkılaştırılan sert Amerikan ekonomik yaptırımlarına maruz kaldı.

Bu, 9 Eylül olayları sonrasında bile devam etti. İran, Taliban'ın devrilmesi için ABD'nin liderliğinde Afganistan'ın işgal edilmesini ve ayrıca yeni Amerikan destekli yeni devlet başkanı Hamid Karzai'yi destekledi. Buna rağmen Ocak 2002 tarihinde ABD Başkanı George W. Bush İran'ı "Saddam'ın Irak'ı ve Kuzey Kore ile birlikte Şer Eksenin'in" bir parçası olarak adlandırdı.

Benzer şekilde, (80'den fazla nükleer savaş başlığı olduğu tahmin edilen) İsrail dahil tüm Orta Doğu ülkelerine Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'na uymaları ve nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge oluşturmaya yönelik çalışmalara destek olmaları konusunda baskı uygulamak yerine ABD yalnızca ve sadece İran'a baskı uyguladı.

Sonra 2015 yılında Başkan Barack Obama'nın liderliğindeki ABD, İngiltere, Fransa, Çin, Rusya ve Almanya, İran ile

ABD ve diğer ülkelerin uyguladığı ekonomik yaptırımların kaldırılması karşılığında İran'ın tekrar nükleer işleme çalışmalarını sona erdirmeyi kabul ettiği bir anlaşma pazarlığı yaptı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Ortak Kapsamlı Eylem Planı (JCPOA) olarak bilinen nükleer anlaşmayı oybirliği ile destekledi. Gene de ABD Dışişleri Bakanı Mika Pompeo'ya göre JCPOA bir ödün verme eylemiydi. Trump tek taraflı olarak ve anlaşmanın tarafları arasında bunu yapan tek ülke olarak anlaşmayı reddetti ve ABD yaptırımlarını çok daha fazla sıkılaştırdı.

Amaç, İran ekonomisini batırmak

Daha da sıkılaştırılan yaptırımların amacı İran'ın davranışını değiştirmek değil, rejimin dengesini bozmak amacıyla İran ekonomisini batırmaktır. İran şu anda 2017 ile 2019 yılları arasında GSYİH'de yüzde 14'lük düşüş ve 2019 yılında yüzde 36'luk enflasyon (her iki rakam da IMF'nin tahminleridir) ile ABD'nin tetiklediği bir depresyon ve ilaç ile diğer hayati malzemelerde ciddi yokluk yaşamaktadır. Bu arada JCPOA'yı reddetmesine rağmen ABD İran'ın anlaşmanın şartlarına uyması konusunda ısrar etmeye devam etmektedir.

Bu geçmişi hiç bilmiyormuş gibi görünen ve güpegündüz cinayet işleyip paçayı kurtarabileceğine inanan duygusal olarak dengesiz bir başkan tarafından yönetilen ABD hala 40 yıllık psikolojik bir travmanın etkisiyle hareket etmektedir.

Şu anda dünya, çok farklı tipte bir ABD başkanın bilge ve eskimeyecek sözlerini hatırlamalıdır. Haziran 1963'te kendisi bir suikasta kurban gitmeden sadece aylar önce John F. Kennedy İrlanda Parlamentosu'nda şu şekilde bir konuşma yapmıştı:

Şimdi bizi birbirimizden ayıran engeller ve uçurumların ötesinde kalıcı düşmanların olmadığını unutmamalıyız. Bugün düşmanlık bir gerçektir ancak bizi yöneten bir kanun değildir. Zamanımızın hakim gerçekliği Tanrının çocukları olarak bölünmez olmamız ve bu gezegendeki ortak savunmasızlığımızdır.

İran ve ABD'nin barış içinde olmaması için hiçbir neden yoktur. 2015 Nükleer Anlaşması üzerine eklemeler yaparak ve birçok ortak çıkarlara dayanarak yeni bir ilişki gene de mümkündür. Ancak İran'ın misillemesinin an meselesi olması nedeniyle, Avrupa Birliği'nin pervasız Trump hükümetinin savaşa bitebilecek gerginliği artırma politikasına uymaması şimdi özellikle acil hale gelmiştir.

Rüstü Bozkurt

rustu.bozkurt@dunya.com

Fırsatlar ve devlet kapasitesini kullanma

Son yarım yüzyılda
ülkemiz insanı
üretmeyi öğrenmiştir.
Ürettiklerimizin “orta
düşük teknoloji
süreçlere” dayandığını
“ucuz emek-odaklı
olduğunu söyleyerek
sorunlar sıralayabiliriz.
Ama standart üretim
bilgisi olmadan, “orta
ileri teknoloji odaklı
üretim” aşamasına
geçilemeyeceğinin de
bilincinde olmalıyız.

Topraklarımızın yetiştirdiği değerli insanlardan Daron Acemoğlu'nun James A. Robinson'la birlikte yazdığı “Dar Koridor/Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği” kitabı Yüksel Taşkın'ın çevirisiyle Doğan Kitap tarafından okuyucuyla buluşturuldu.

Kitabın sunuşunda merkez düşüncesini açıklayan bölümü paylaşalım: “Bir devletin kapasitesi amaçlarını gerçekleştirme gücüyle ölçülür. Bu amaç genellikle yasaların uygulanması, ihtilafların çözülmesi, iktisadi faaliyetin düzenlenmesi ve vergilendirilmesi, alt yapıların sağlanması ve diğer kamu hizmetlerinin sunulmasını içerir. Bunlara savaşmak dahil edilebilir. Devletin kapasitesi kısmen kurumların nasıl örgütlendiğine ve daha hayati olarak da bürokrasisine bağlıdır. Devletin planlarını hayata geçirmesi için bürokratlara ve devlet çalışanlarına ihtiyaç vardır.”

TOBB Ekonomik Forum'da uzun yıllardır “yönetişim kalitesi” üzerine yazdıklarımızı izleyenler farkındadır ki ünlü iki bilim insanının kitabından ödünç aldığımız düşüncenin bileşenleri buradaki yazılarımızın konusunu oluşturur; yirmi yıla yaklaşan bir zaman kesitinde de kararlıkla sürdürülmektedir.

Kasaba kültürü tuzakları

Tipik kasaba kültürü, ayrıntı bilgisine sahip olmadan, indirgemeci bir mantıkla bilgi olmaksızın fikir sahibi olmak gibi aymazlığın peşinde sürüklenir. Kasaba kültürü netleşmiş bir amacın, fizibiliteye dayalı bir hesabın, eni-boyu, götürüsü ve getirisi belirlenmiş bir projenin, rakiplerden bir adım öne geçirecek farklılıkları içeren bir stratejinin, ödünsüz gözetim ve denetimin peşinde olmadığı için, başkalarının fısıltılarını, cehalet rüzgârlarına dönüştürerek mahalle ruhunu karartır. Bu yazıda, ruhumuzu karatmamak için bazı potansiyellerimizden söz edeceğiz. Devletin kapasitesini maddi ve kültürel zenginlik üretiminde kullanmanın ilkelerinden birkaçını paylaşacağız.

Anadolu'nun derinliklerinde, işyerlerinde ve iş insanlarıyla yaptığımız değerlendirmelerde sıklıkla, yarınlara güvenle bakmamız için niteliksel gerekçeler söylememiz isteniyor. Biz, tarihsel gelişmeleri kavrayabildiğimiz kadar değerlendirerek ülkemizi birçok ülkeden ayrıştıran bazı özelliklerini görüşlerinize sunarak tartışmaya açmak istiyoruz:

1. Toplumumuz 1000 yılı çok aşan bir süredir, bir dizi devletin kurucusu olmuş, yıkılışına tanıklık etmiştir. Bu engin devlet yönetme birikimi dayanaklarımızdan biridir. Bu nedenle, devletin kapasitesini zayıflatan tutum ve davranışların zararları bilinçlerinin derinliklerinde vardır; zamanı geldiğinde ortak bir reflekse dönüşür.

Sanayi Devrimi ve sonuçlarını zamanında algılamayan toplumumuz, özellikle dijital dönüşümün etkilerini yakından izlemekte, uzun dönemli geleceğin değişmelere uyumla mümkün olacağı yaygın bir ortak bilince doğru ilerlemektedir.

2. İki bin yıla yaklaşan “ordu geleneği”, ordunun özellikle büyük felaketler ve savaş gibi yıkım zamanlarında “sahada konumlanma” birikimi, krizlere karşı direncin önemli bir değişkeni olarak değerlendirilebilir.

3. Devletle birlikte bürokrasi geleneği de vardır. Toplumumuz yaşadığı yakın coğrafyaların icadı olan satranç oyununun felsefesi, şaha şu uyarıyı yapar: “Kalelerin, vezirlerin, adamların ve atların olmaksızın sen bir hiçsin!” Bir siyasi gücün var olmasının gerek şartı olan, Nizam-mülk’ün zenginleştirdiği, normlarını belirlediği, sınırlarını çizdiği bürokrasinin kendi sınırları içinde kalarak geleceği güven altına alma birikimi asla gözardı edilmemeli; o nedenle bürokrasinin niteliğini azaltacak düzenlemelerde kaçınılmalıdır.

4. Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde, iki kültür arasında sınır bekçiliği yapan toplumumuz, kültürel önyargıların yarattığı sorunları çözerken, karşılıklı denge-denetim konusunda ciddi diplomasi geleneği ve birikimi yaratmıştır; siyasi irade ve bürokrasi arasındaki ikili sınırlamaları belirleyen birikim devlet kapasitesinin göstergesidir.

Nefret mirasını unutmayalım

5. Bir imparatorluğun mirasçısıyız; bir yandan, imparatorluktan ayrılan toplumların bilgi ve belgeye dayanmaksızın ürettikleri “nefret mirasının” sorunlarını yaşarken, öte yandan çok değişik ırk, inanç ve kültüre sahip topluluklar arasında koordinasyon yapabilme birikimimizi da dikkate almalıyız.

6. Siyasi iradelerle çizilen “yapay sınırlar” olmadığı zaman ülkemiz ve kentlerimiz, özellikle İstanbul, “köprü” olma yerine doğal durumu olma “merkez” olma özelliğini kazanmaktadır. Köprü ülkeler kalkınmaz, merkez olanlar kalkınır. Coğrafya kaderse, merkez olma özelliğimizi dikkate alan koşulları yaratarak devletimizin kapasitesini geliştirir ve tam olarak kullanabiliriz.

7. Son yarım yüzyılda ülkemiz insanı “üretmeyi” öğrenmiştir. Ürettiklerimizin “orta-düşük teknoloji süreçlere” dayandığını, “ucuz emek-odaklı” olduğunu söyleyerek sorunlar sıralayabiliriz. Ama standart üretim bilgisi olmadan, “orta-ileri teknoloji odaklı üretim” aşamasına geçilemeyeceğinin de bilincinde olmalıyız.

8. Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı gibi uzun yıllar süren savaşlarda çalışabilir nüfusunu kaybeden topraklarımızda, yeteri insan gücü oluşmuş, genç ve çalışabilir bir nüfus yaratılmıştır. Bu “demografik fırsatın” değerlendirilmesi, kalkınma ve refahı artırmanın önemli fırsat alanıdır.

9. Kişi başına gelir 10 bin dolar düzeyine ulaşmış, Kenichi Ohma-

e’nin “kalkınmanın basamakları” analize göre demokrat birey, demokratik siyasi yapı, demokratik gözetim ve denetim ihtiyaçlarını besleyecek “orta gelire” ulaşılmıştır. Bu kritik eşiği aşmak için doğru ittifaklar oluşturabilirsek, “orta gelir tuzaklarını” da kırmaya, kişi başına 30 bin dolara yaklaşan gelire doğru ilerleyecek, toplumumuzun, maddi ve kültürel zenginler arasında katılma şansı vardır.

Düşünce özgürlüğünün önünü açmak

10. Toplumumuz engin birikimiyle “inanç özgürlüğü ile düşünce özgürlüğü” birbirine ayırmadan, özellikle inanç özgürlüğünü düşünce özgürlüğü alanına sürerek toplumun maddi ve kültürel zenginlik üretmede inançları kullandığında, dost olmayanların karışmasına elverişli ortamlar oluşturduğu birikimine sahiptir; bu nedenle ayrırtıcı tutumlara sağduyusu ile karşılık verme birikimlerini geliştirmiştir.

11. Barış zamanlarında öngörme-önlem alma, sorunları zihni planda çözecek üretken tartışmalar yapma konusunda yeterince başarılı bir toplumsal refleksler vermediğimizi söyleyebiliriz ama, zor zamanlarda toplumsal dayanışma konusunda sağlam bir öz, çok değerli bir birikimimiz olduğunun da farkında olmalıyız.

12. Toplumumuz, “bu ülke zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklara sahip” şehir efsanelerinin farkına varmış, “fakir madenler bakımından zengin ülke” olduğumuzu anlamış, “insan kaynağımıza dayalı kalkınma” konusunda bir ortak anlayışa doğru ilerlemenin gereğini yerine getirmeye yönelmiştir. Olanak ve kısıtların net bilinmesinin, kaynakların tahsisinde önemli bir etken olduğu gerçekliği, devlet kapasitesini etkin kullanmanın itici gücü olabilir.

13. Sanayi Devrimi ve sonuçlarını zamanında algılamayan toplumumuz, özellikle dijital dönüşümün etkilerini yakından izlemekte; uzun dönemli geleceğin değişmelere uyumla mümkün olacağı yaygın bir ortak bilince doğru ilerlemektedir.

14. Bilgi Toplumu aşamasında önemli kaynağın “veri, enformasyon, bilgi, anlama ve anlamlandırma” olduğu, özellikle genç kuşaklar, genelde bütün toplum tarafından kavranmış olması, devletin kapasitesini kullanarak insan yaşamını kolaylaştırma potansiyellerine yeni eklemeler yapmaktadır.

Biraz kendimizi zorladığımız zaman girişimci insanımız, kendini kanıtlamaya yönelik ruh halimiz ve savunma sanayi alanındaki iddialarımız gibi olumlu bir dizi birikim ekleyebiliriz. Önemli olan potansiyellerin varlığı kadar, onları etkin biçimde maddi ve kültürel zenginliğe dönüştürerek insanların yaşamını kolaylaştırmaktır.

Sürdürülebilir büyümenin temel göstergesi verimlilik artışı

Özcan KADIOĞLU ozcankadioglu@hotmail.com
Koç Üniversitesi-TÜSİAD Ekonomik Araştırma Forumu
(EAF) Üyesi, Dünya Gazetesi Yazarı

Verimlilik, kalkınmanın itici gücüdür. Ulusal ekonominin bir sektöründeki verimlilik artışları, başka kesimleri de harekete geçirici bir rol oynayabilmektedir. Artan verimlilik, akılcı ve çağdaş bir yönetim altında kalkınmayı hızlandırmakta gittikçe daha ileri boyutlara ulaştırmaktadır.

Gerek teorik yaklaşımlar, gerekse de ampirik çalışmalar ekonomik büyümenin en kritik unsurlarından birini sermaye birikimi (stokunun) ve verimlilik artışından olduğunu ortaya koymaktadır. Belli bir dönemde mal ve hizmet üretme yeteneğinin/kapasitesinin en temel göstergelerinden olan sermaye birikimi, istihdam artışı ve verimlilik artışı sağlamanın ve dolayısıyla

ülkelerin refahlarını artırmanın başlıca unsurlarındandır.

Verimlilik artışı; ekonomide üretim kapasitesinin artırılması, rekabet gücünün geliştirilmesi ve büyümenin hızlandırılması açısından kritik önem taşımaktadır. 1981-2013 döneminde yüzde 4,3 olarak gerçekleşen ortalama büyümenin yalnızca 0,3 puanı toplam faktör verimliliği (TFV) artışından kaynaklanmıştır.

Türkiye ekonomisinde verimlilik artışının düşük olmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerden biri, küçük firmaların büyüme motivasyonlarının sınırlı kalması ve dolayısıyla ölçek ekonomilerinden yeterince yararlanamamalarıdır. Ayrıca, işletmeler arası etkileşimin zayıflığı nedeniyle değer zincirleri gerekli ölçüde güçlenememiştir. Nitekim ülkemizde, büyük ölçekli işletmelerin (250+ istihdam) işgücü verimliliği düzeyi, küçük ölçekli işletmelerin (1-19 istihdam) verimlilik düzeyinin 5,1 katına kadar ulaşmaktadır. Verimlilik artışlarının düşük olmasının diğer önemli sebepleri ise teknoloji geliştirme, transfer ve kullanım kapasitesinin yetersiz kalması ve işgücü niteliğinin ortalamada düşük olmasıdır. Bu bağlamda, verimlilik algısını geliştirme çalışmaları yanında, kurumsallaşmanın artırılması, üretim süreçlerinin geliştirilmesi ve ölçek sorunlarının azaltılmasına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi gerekmektedir.

Çağımızda açıklanması ve çözümü güç görünen pek çok olayın kaynağında ekonomik sorunlar yatmaktadır. Ekonomik kalkınma çabası, az gelişmiş ülkelerde ise güçlerini koruyarak geleceklerini güven altına alma yönünde büyük önem kazanmıştır. Çağdaş dünyanın ekonomik sorunlarını çözümlenecek anahtar kavramlarından biri "verimlilik"tir. Gerçekten de verimlilik, günümüzde kalkınmanın, kalkınmış ülke ya da toplum olmanın en şaşmaz ölçütlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda verimlilik, kalkınmanın itici

gücüdür. Ulusal ekonominin bir sektöründeki verimlilik artışları, başka kesimleri de harekete geçirici bir rol oynayabilmektedir.

Artan verimlilik, akılcı ve çağdaş bir yönetim altında kalkınmayı hızlandırmakta, gittikçe daha ileri boyutlara ulaştırmaktadır. Yüksek verimlilik, geçici güçlüklerle sarsılmayan üretme gücü demektir.

Verimlilik, kalkınma ölçüsüdür

Verimlilik, bugüne kadar alışılmış pek çok göstergeden daha anlamlı bir kalkınma ölçüsüdür.

En genel anlatımıyla, üretim sürecine sokulan çeşitli faktörlerle (girdiler) bu sürecin sonunda elde edilen ürünler (çıktılar) arasındaki ilişkiyi ifade eden verimlilik, savurganlıktan uzak, kaynakları en iyi biçimde değerlendirerek üretmek demektir.

Bundan dolayı teknik anlamda verimlilik, "üretilebilir mal ve hizmet miktarı ile bu mal ve hizmet miktarının üretilmesinde kullanılan girdiler arasındaki oran" olarak tanımlanır ve genellikle bu ölçü, çıktı/girdi olarak formüle edilir.

Verimlilik denince artık, elde edilen ürün ve hizmetin kalitesini yükseltme, çevreyi ve doğal yapıyı koruma, çalışanlara en iyi yaşam ve çalışma koşullarını sağlama ve bu arada birim girdi başına üretim miktarını artırma çabaları birlikte düşünülmektedir.

Verimlilik anlayışı, günümüzde insanın refah ve mutluluğunu birbirine paralel olarak geliştiren, iş ve teknolojiyi bir amaç değil araç olarak gören mertebeye ulaşmıştır.

Toplam verimlilik anlayışı içinde ise verimliliği, çeşitli üretim ve çevre faktörleriyle teknolojik, ekonomik ve örgütsel yeteneklerin bir bileşimi olarak tanımlamak mümkündür.

Verimlilik neden herkesi ilgilendirir?

İster işçi ya da işveren olalım, ister yönetici, isterse çiftçi, serbest meslek sahibi, öğretmen, öğrenci ya da ev kadını,

toplumdaki yerimiz ne olursa olsun, bu ülkenin yurttaşları olarak verimlilik sorunu ile ilgilenmemiz gerekir. Neden? Niye bu kadar önemlidir verimlilik? Neden herkesi ilgilendirir?

- İşçiler daha iyi çalışma koşullarında, daha kısa çalışma süresinde daha çok ücret alır.
- İşveren, yeni yatırım imkânları yaratacak kaynak sağlar.
- Üretici, daha ucuz maliyetle daha yüksek kazanç elde eder.
- Tüketici, daha ucuz ve bol mal bulma imkânına kavuşur.
- Ülke, sağlıklı bir ekonomik büyüme ile hızla kalkınır.
- Ve sonunda toplum daha yüksek refah düzeyine ulaşır. Böylece verimlilik artışları ile elde edilen kazançtan herkes yararlanmış olur.

Verimlilik nasıl artırılabilir?

Ürünlerin tasarımı ve bileşimi her zaman aynı kalmaz, sık sık gözden geçirilir ve birtakım değişiklikler yapılır. Eğer bu değişiklikler imalatı kolaylaştırıcı, maliyeti düşürücü, üretim akışını hızlandırıcı nitelikte ise verimlilik artar. Aynı ürünü daha kısa sürede, daha az girdi kullanarak, daha ucuz üretmeye başlarız.

Çağımız, bilimsel ve teknolojik gelişmeler çağıdır. Bu gelişmeler, üretim sürecinde ve üretim tekniklerinde yeniliklere yol açmaktadır. Bunlar da verimliliği doğrudan etkileyen faktörlerdir. Bilimsel ve tek-

nolojik gelişmelere ayak uydurabildiğimiz sürece, verimlilik artışında geri kalmaktan kurtulabiliriz.

Öte yandan, üretim sürecinin kapsamında yapılacak bazı değişikliklerle de verimliliği artırmak mümkündür. Sözcügelimi, hammadde yerine sadece yarı mamul alıp işleyen bir kuruluş, çoğu kez maliyeti ve riski fazla ünitelerini devreden çıkaracağından, verimliliğini de artırmış olur.

Üretimde kullanılan makine ve tezgâhların oluşturduğu sabit sermaye kapasitesi ile işgücünü, kısa dönemde çok önemli düzeyde artırıp azaltamayız. Bu yüzden bunların tam kullanımı, verimliliği olumlu yönde etkiler. Kapasitenin uzun süre önemli ölçüde düşük kullanıldığı bir ortamda yüksek verimlilikten söz edilemez. Buna bağlı olarak ithalat güçlükleri, enerji sıkıntısı, işçi-işveren uyumsuzlukları, sonuçta verimlilik üzerinde olumsuz etkiler yaratır.

Verimlilik ile kalite arasında da çok yakın bir ilişki vardır. Üretim sürecinin çeşitli aşamalarında kullanılan girdilerin kalitesizliği, üretimde yavaşlamalara, duraklamalara, önceden belirlenmiş standartlardan sapmalara yol açarak verimliliği olumsuz yönde etkiler. Kaliteli girdi, yüksek verimlilik ve kaliteli nihai ürün için vazgeçilmez bir önem taşır.

Aynı şekilde, üretimde kullanılan girdilerin en önemlisi olan insan gücünün kalitesi de verimliliği doğrudan etkileyen bir faktördür. İyi eğitilmiş, yeterli beslenen, iş kazalarından ve meslek hastalıklarından gereği gibi korunan, çeşitli sorunlarını çözebilen işgücü, yüksek verimliliğin en sağlam güvencesidir. Bu alanlarda devletçe ve toplumun bütün organlarıncaya yapılabilecek

her türlü geliştirici düzenleme, ülke ekonomisinin verimliliğini artıracaktır.

Verimlilik artarken istihdamı artıran faktörler

1. Ürün fiyatlarının düşmesi: Verimlilik artışı üretim maliyetlerini düşürür, bu ürün fiyatına yansır ve fiyatlar düşer. Düşen fiyatlar o ürüne talebi artırır. Firma üretimini artırır. İstihdam azalmaz ve hatta talebin miktarına göre artabilir. Bu durumun gerçekleşebilmesi için verimliliğin ürün fiyatını düşürmesi, düşük ürün fiyatlarının da o ürüne talebi artırması gerekir.

2. Reel ücretlerin artması: Verimlilik artışı firmanın gelirini artırır. Firma artan gelirin bir kısmını ücretleri yükselterek işçileri ile paylaşır. Gelir düzeyi artan işçilerin satın alma güçleri ve harcamaları artar. Artan mal ve hizmet talebi üretim düzeyini ve istihdamı artırır.

3. Yatırımların artması: Firmalar, verimlilik artışı oluşan karın tamamını işçilere ya da ortaklara dağıtmazlar. Bir kısmını sermayeye ilave ederek yeni yatırımlar yaparlar. Yeni yatırım yeni işler ve istihdam artışı demektir.

4. Toplamda istihdam artışı: Endüstriler arası işçilerin değişimi, ilk başta toplamda istihdam düzeyini değiştirmese de yeni endüstrilerdeki yüksek verimlilik ve bunun sonucu artan gelirler ürün talebinin değişmesini ve böylelikle yeni istihdam yaratılmasını sağlar.

5. Yeni ürünler: Verimlilik artışı ürün inovasyonu sonucu oluşabilir. Ürün inovasyonu yeni ve geliştirilmiş ürünleri yaratır. Bu yeni pazarlar, üretim ve istihdam artışı demektir.

